

CONFERÈNCIA DE MIQUEL SÀMPER
PRESIDENT DEL CONSELL DE L'ADVOCACIA CATALANA
NUEVA ECONOMÍA FÓRUM (11/12/13)

Molt Honorable Presidenta del Parlament,

Honorable Conseller de Justícia,

Autoritats,

Presidents d'institucions de la societat civil,

Membres dels cossos de seguretat,

Companys, amics, públic en general.

Moltes gràcies, Conseller, per les teves paraules de presentació, i moltes gràcies a tots vostès per dedicar un espai del seu valuós temps per venir avui a conèixer quin és el criteri de l'advocacia en aquests moments difícils que ens toca viure.

Els ben asseguro que m'hagués agradat molt més venir a parlar fa set o vuit anys quan tot anava fictíciament bé, i quan ningú no es plantejava que s'estava limitant l'abast de certs drets individuals i col·lectius, molts d'ells –i després en parlarem– imprescindibles per poder mantenir viu un autèntic estat de dret.

Sobretot m'hagués agradat no haver de parlar en un moment de desconfiança en les institucions i en les normes, i sobretot m'hagués agradat no haver de parlar d'una gran incertesa i inseguretat jurídica que a tots ens perjudica i que fa febles a molts i forts a ben pocs.

En els debats i tertúlies es parla, i molt, de l'estat democràtic (de si cal reformar les lleis electorals) i sobretot de l'estat social i per extensió de l'estat del benestar. Jo avui els vull parlar, però, del tercer qualificatiu de l'article primer de la Constitució: de l'estat de dret, i ho faré en nom de l'advocacia catalana.

El nostre estat de dret està malalt vist des de fora, vist des d'Europa, segons els darrers índexs. I ho està perquè segons l'informe de la Comissió Europea *Justícia a la UE*, publicat el novembre passat:

1. Un 64% de la població espanyola no confia en el sistema judicial, enfront d'una mitjana europea del 43%.
2. Un 73% de la població espanyola creu que la llei no s'aplica, enfront d'un 52% de mitjana europea.
3. I un 85% de la població espanyola creu que quan s'aplica, es fa de forma discriminatòria, enfront d'un 58% de mitjana europea.

D'aquestes tres dades que els he explicat, se n'extreu la conclusió negativa que els espanyols confiem un 22% de mitjana menys en les nostres institucions de dret que la resta de veïns de la UE.

La pregunta és necessària i òbvia: per què els espanyols confiem quasi una quarta part menys en les nostres institucions de dret que la resta dels països de la UE? No ens ajuda gaire la percepció que des de fora es té de l'estat en termes de corrupció, i que de ben segur es reflecteix en la nostra societat. Segons Transparència Internacional, en un informe presentat fa vuit dies, la percepció de la corrupció a Espanya ha sofert un clar augment i ha obtingut la pitjor classificació dels darrers quinze anys (tornant als nivells de 1997) i ha passat del 30è lloc de la classificació al 40è, superat clarament per països com Botswana. Segons aquesta organització no governamental, els motius són bàsicament dos:

1. L'esclat d'un gran nombre de casos de corrupció amb extensa difusió i tractament per part dels mitjans de comunicació.
2. Però, sobretot, una lentitud en les sancions penals, una baixa intensitat de les penes en els casos de corrupció, especialment en els escàndols claus que s'han produït i que han provocat un sentiment d'indignació generalitzat.

L'estat de dret també està molt malalt vist per dintre i –si em permeten la metàfora– la malaltia avança massa de pressa sense que s'apliquin les necessàries cures pal·liatives.

1. La llei de taxes ha creat la divisió dels justiciables en tres categories:
 - a. La dels rics, sense dificultats per accedir a la justícia.
 - b. La dels pobres, aixoplugats pel benefici de justícia gratuïta.
 - c. I les classes mitjanes, les més colpejades per aquesta limitació al dret a la tutela judicial efectiva, en la seva fase més transcendent, la inicial, la de l'accés al procés. Aquesta llei impedeix que a la justícia s'hi pugui acudir amb independència de la classe social a la qual un pertanyi, la qual cosa lesiona l'exercici del dret a la igualtat davant de la llei, un dels valors més preuats pel sentiment constituent. Fins a 2.000 euros pot arribar a pagar

una persona física i fins a 10.000 una de jurídica, en primera instància, i un mínim de 800 euros per accedir a la segona. Permetin-me una observació: persones jurídiques ho poden ser la Coca Cola, HP o Zara, però també el forner, que té la seva petita S.L., i a qui vostès van a comprar cada dia dues barres de pa, i el dissabte i el diumenge, els croissants i les ensaïmades, que treballa ell sol amb la seva senyora des de les tres del matí per servir els veïns del barri a partir de les set, dia rere dia.

2. El projecte de nova llei de planta judicial pot acabar sent l'estoc a la tutela judicial efectiva, amb una distribució judicial de totes les jurisdiccions, basada en els tribunals d'instància i amb seus provincials. Ens podem trobar amb situacions en les quals el ciutadà que pretengui instar accions judicials per tal de defensar legítimament els seus interessos, hagi de fer vuitanta quilòmetres o superar ports de muntanya per accedir a Girona o Lleida. Per molt que s'hagi dit que la proximitat continuarà garantida en les unitats o seccions del Tribunal d'Instància, el fet que el projecte no faci previsió de cap mena d'inversió en els tribunals actuals, evidencia de forma clara i inequívoca que la voluntat del legislador no és altra que la d'acabar poc a poc amb l'estructura judicial actual.
3. La conclusió és clara: s'està limitant i reordenant el sistema judicial espanyol dissuadint els ciutadans amb dos obstacles quasi insalvables:
 - a. Un d'econòmic, fent pagar i molt per accedir a la justícia.
 - b. I un de dificultat en la proximitat territorial, que no deixa de ser un altre impediment econòmic, tant per la despesa en el desplaçament com en la quantificació del temps dedicat.
4. I la conseqüència més que evident: els espanyols som i acabarem sent més diferents davant la llei, segons els nostres ingressos econòmics i segons el nostre lloc de residència, i s'infringirà, per tant, de forma clara l'article 14 de la CEDH.

Però l'estat de dret també està molt malalt per dintre pel que no fa o pel que fa malament:

1. Des de feia molts anys hi havia un clam del món jurídic que demanava una reforma de la legislació hipotecària, antiga, desfasada i injusta, per així poder donar una resposta eficient a un problema que, entre tots, hem deixat enquistar i que ha estat malauradament protagonista en l'agenda pública: els desnonaments. Ni els suïcidis, fets desgraciadament reals, van provocar la reacció del nostre legislador, fins que el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ens va instar a modificar una llei que tots els experts qualificaven d'anacrònica.

En el camí, casos com els de famílies dormint dins dels seus cotxes, al costat de fonts públiques per poder rentar-se al matí, o avis rescatats pels seus fills de les residències en les quals vivien feia anys per així poder pagar el rebut de la hipoteca amb la pobra pensió de jubilat.

2. La doctrina Parot ha aixecat molt debat d'ençà de la seva abolició. Socialment, a tots se'ns remenen les entranyes quan sabem que al carrer hi ha criminals lliures, que ni s'han rehabilitat, ni tan sols han estat capaços d'assumir l'error de la seva menyspreable conducta; però, jurídicament, tots els juristes sabíem que era contrària a dret, a la irretroactivitat de la llei penal de la nostra Constitució, i a l'article 7 del Conveni Europeu de Drets Humans, segons el qual no hi ha pena sense llei.

Aquestes malalties, vistes des de fora i vistes des de dins, tenen com a darrer resultat una conseqüència que entre tots hauríem de mitigar; la impotència de la societat perquè la manca de respostes als problemes socials actuals des del dret pot generar desobediència. D'aquesta manca de respostes en forma de normativa social, sorgeixen els moviments com el 15/M, les manifestacions reiterades per les participacions preferents, les de les víctimes del terrorisme o, el moviment més actiu, el de la plataforma d'afectats per la hipoteca.

I és davant aquest malestar generalitzat on trobem a faltar un estat de dret fort, que sigui humil i capaç de fer un exercici rigorós d'autocrítica, i que busqui i diagnostiqui els errors, per així poder-los esmenar amb l'únic objectiu de servir la societat.

Es tornarà a equivocar l'estat de dret, si la resposta que dona a aquests moviments socials de protesta és el Projecte de Llei de seguretat ciutadana, del qual es parla ja fa uns quants dies. Limitar drets fonamentals reconeguts per la nostra Constitució és traïr la voluntat del constituent i iniciar una camí d'involució impropï d'un estat modern del segle XXI. No només ho diu i ho pensa l'advocacia catalana, sinó que també la setmana passada ho va dir el mateix Consell d'Europa (institució encarregada de vetllar pel compliment dels drets humans al continent) per mitjà del seu comissari Nils Muižnieks, (la màxima autoritat europea en matèria de drets humans), el qual ja abans d'aquest projecte de llei, en un informe emès arran de la seva visita el passat més de juny a Espanya, considerava "*que eren desproporcionats l'ús de la força en les manifestacions i les multes que s'imposaven als manifestants (...)*". I ara nosaltres, cinc mesos després de l'emissió d'aquest informe –reitero: de la màxima autoritat europea en matèria de drets humans–, ens plantegem fer una llei restrictiva del dret de reunió i del dret de manifestació. No estarem ofegant l'estat de dret?

Que els avenços en matèria de drets siguin petits i segurs, és quasi una conseqüència del rigor de tot legislador, però les involucions en matèries de drets i llibertats fonamentals, ni tan sols haurien de ser plantejades. Cal que tots hi reflexionem de forma serena, i cal que entre tots siguem capaços de convèncer els diputats del Congrés que aquest projecte no pot tirar endavant.

Però és que **també el nostre estat de dret està malalt a l'hora de fer cas a les institucions europees:**

1. Tornant a parlar del Consell d'Europa i dels Drets Humans, Espanya ocupa dins la classificació dels 47 països que el formen, la posició 23 en incompliments de la Convenció Europea de Drets Humans. I el dret més vulnerat és el previst en l'article 6, el dret a un judici equitatiu, que és la versió del text normatiu del nostre dret a la tutela judicial efectiva. Tant de bo que la limitació a aquest dret fonamental que abans hem denunciat en parlar de la Llei de taxes, sigui resolta pel nostre Tribunal Constitucional, i que ho sigui al més aviat possible, tal com ha fet recentment el Tribunal Constitucional francès.
2. Tampoc per a les institucions de la Unió Europea no ens va gaire bé en matèria d'incompliment de la seva legislació, perquè, dins dels seus 28 països, ocupem la tercera posició de la classificació amb 91 procediments d'infracció el 2012, tan sols superats pels 92 de Bèlgica i pels 99 d'Itàlia.

Doncs bé, ja hem fet la diagnosi, i les conseqüències d'aquest escenari no poden ser més negatives. La desconfiança en les institucions i en les normes genera inseguretat jurídica, i la inseguretat jurídica genera pobresa en l'abast més ampli de la paraula.

I què podem fer...? Fent un petit homenatge a Nelson Mandela, em permeto la llicència de citar-lo. Va dir fa molt temps que *"la pobresa no s'ha de combatre amb caritat sinó amb justícia"* i la nostra justícia no és res més que el mateix estat de dret; per tant, les malalties de les quals hem parlat al principi estan sobradament diagnosticades (primer pas per guarir) i només ens cal encertar en el tractament i en el remei.

El tractament passa per **recuperar la confiança** dels ciutadans en el mateix sistema; Sant Agustí ja deia que *"sense confiança no és possible construir una societat"*.

1. La primera institució que cal que recuperi la confiança perduda és la política: no perdem ni un minut en reformar la Llei electoral en pro d'un sistema més representatiu que generi més capital social, i no perdem ni un minut en tramitar una nova Llei de partits adequada als nostres temps. Regular legalment la transparència és un objectiu senzillament urgent (fer menció a la iniciativa escó 136).
2. La segona ha de ser l'Administració pública: la reforma de la funció pública, cal encaminar-la internament cap a uns criteris basats en l'eficàcia i que s'allunyin de la burocràcia, i externament cap a l'administració electrònica, per exemple, de tal manera que els ciutadans la vegin eficient i accessible.
3. I la tercera és l'Administració de justícia:
 - a. Aquí també, i amb més coneixement de causa, hem de fer de l'eficiència el seu motor. La pendència dels processos a Espanya està més o menys per la ½ dels països europeus, tal com es desprèn de l'informe de funcionament de sistemes judicials del Consell d'Europa del gener d'aquest any, i del darrer butlletí econòmic del Banc d'Espanya, però si ens comparem amb els països nòrdics, per exemple (els països on més es creu en la justícia), veurem que amb aquesta millora pendent es guanyarà confiança en la justícia.

- b. Cal que el nostre Tribunal Constitucional recuperi la credibilitat i el prestigi de forma urgent.

Cal que tinguem present que la confiança es basa en la interacció, origen de la confiança interpersonal i, per tant, de la cooperació, i que indubtablement és el ciment de les societats humanes. Els poders públics han de fer percebre als ciutadans que la democràcia és la creació d'oportunitats d'interacció entre governants i governats amb el fi de redreçar el rumb del país i fugir de confrontacions entre ells.

Per recuperar aquesta confiança perduda cal ordinar una nova enginyeria institucional que permeti als governs consensuar els grans projectes d'estat amb les organitzacions intermèdies de la societat civil i política.

I no és tan difícil: el nostre sistema s'ha de readaptar i transformar per poder donar una resposta autèntica a tots els ciutadans. I arribats a aquest punt, la justícia a la qual es referia en Mandela pren tot el seu protagonisme. L'instrument per aconseguir-ho ha de ser necessàriament les normes i la submissió al dret. Perquè ho puguin ser ens caldrà:

1. un nou reconeixement de la primacia dels valors ètics del dret (a dia d'avui en crisi), i
2. la voluntat de la ciutadania per a acceptar-ho com a propi.

Tampoc ha de ser tan difícil que els poders públics, també, respectin i se sotmetin a aquest ordre jurídic i garanteixin un funcionament autònom de les institucions, aliè a qualsevol tipus de pressió.

I si fóssim capaços de recuperar totes aquestes confiançaes perdudes, **tornaria a ser possible** interaccionar de nou l'estat de dret amb l'estat del benestar, potenciant els drets socials perduts o reduïts i, d'aquesta manera, vetllar altra vegada per la gent més vulnerable i més necessitada de protecció.

Cal aprofundir:

1. a aconseguir una igualtat real entre dones i homes, i entre persones en general;
2. a aconseguir eradicar la xacra de la violència masclista;
3. a aconseguir que la gent gran visqui una vellesa digna i feliç;
4. a aconseguir que els menors siguin el bé jurídic protegit, no només en els procediments judicials, sinó en la societat ja que els hem de procurar la millor formació i educació;
5. a garantir que tots els ciutadans tinguin garantit un sostre;

6. a aconseguir que, tal com ens deia la taula del tercer sector en el seu IV Congrés, la renda dels més rics no multipliqui per 6 la dels més pobres, i que puguem tornar a bretxes molt més reduïdes i, per tant, que es redueixi el coeficient de Gini de desigualtat que en el cas d'Espanya és altíssim.

I, en definitiva, avançar en la consolidació de drets individuals que potenciïn la confiança dels ciutadans en les institucions i en les normes, que a la fi és l'objectiu perquè l'Estat de Dret, com a instrument, ajudi a sortir d'aquesta situació de crisi i de pobresa.

Però també caldrà –com em recordava una bona amiga– que avancem tots plegats en la recuperació de valors com l'honradesa i la generositat.

Sóc conscient que per aconseguir el que els proposem hi ha dues dificultats:

- molta feina a fer,
- i d'extrema però no insalvable dificultat.

Per això, m'hauran de permetre la darrera llicència, que acabi aquestes paraules amb dues cites:

1. La primera per la feina a fer, aquella d'en Miquel Martí Pol que diu *“Ara mateix enfilo aquesta agulla amb el fil d'un propòsit que no dic i em poso a apedaçar”*.
2. I la segona d'en Jean Cocteau, un crit a la perseverança i a la fe, que diu, *que “ho van aconseguir perquè no sabien que era impossible”*. **Nosaltres sabem que és possible.**